

การใช้สิทธิตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

กฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการ มีเจตนารมณ์เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสอย่างกว้างขวางในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ ทำให้ได้รู้และสามารถแสดงความคิดเห็นและใช้สิทธิทางการเมืองได้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง จะทำให้เกิดการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคง ประชาชนมีโอกาสรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ของตน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้การบริหารงานของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส มุ่งต่อประโยชน์สุขของประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยสามารถสรุปหัวข้อที่เกี่ยวข้องภายใต้กฎหมายดังกล่าวได้ ดังนี้

1. ประชาชนจะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการได้อย่างไร

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 กำหนดวิธีในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องดำเนินการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวซึ่งกำหนดไว้ 4 วิธี ดังนี้

1.1 การเปิดเผยโดยการกำหนดให้นำข้อมูลข่าวสารไปลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา

ข้อมูลที่เปิดเผยด้วยวิธีนี้เป็นข้อมูลตามมาตรา 7 ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการสร้างและการจัดองค์กร สรุปรายงานหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนข้อมูลข่าวสารที่เป็นภูมิปัญญาหรือความรู้ของชาติ ขอบข่าย คำสั่ง หนังสือเวียน หรือที่จัดให้มีขึ้นโดยมีสภาพอย่างกฎ เพื่อให้มีผลเป็นการทั่วไป ต่อเอกชนที่เกี่ยวข้องและข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

1.2 การเปิดเผยโดยการจัดข้อมูลข่าวสารที่กำหนดไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้

ข้อมูลที่เปิดเผยด้วยวิธีนี้เป็นข้อมูลตามมาตรา 9 ได้แก่ ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน นโยบายหรือการตีความที่ไม่เข้าข่ายต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษามาตรา 7 (4) แผนงาน โครงการและงบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของเอกชน สิ่งพิมพ์ที่ได้มีการอ้างอิงถึงมาตรา 7 วรรคสอง สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอนหรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ มติคณะรัฐมนตรี หรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมายหรือโดยมติคณะรัฐมนตรี และข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

1.3 การเปิดเผยข้อมูลตามที่ประชาชนมีคำขอเป็นการเฉพาะราย

ข้อมูลที่เปิดเผยด้วยวิธีนี้เป็นไปตามมาตรา 11 ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารของราชการทุกอย่างที่ผู้ขอระบุในคำขอตามที่ต้องการอยากได้ ทั้งนี้ให้ยื่นคำขอต่อหน่วยงานของรัฐที่ครอบครองหรือควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารดังกล่าว ซึ่งเจ้าหน้าที่เมื่อรับคำขอแล้วก็มีหน้าที่จัดหาข้อมูลให้ในเวลาอันสมควรต่อไป

1.4 การเปิดเผยเอกสารประวัติศาสตร์

ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ได้เปิดเผยเป็นการทั่วไปในช่วงระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดในมาตรา 26 แต่ภายหลังเมื่อครบกำหนด ข้อมูลนี้จะถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นเจ้าของข้อมูลนั้นๆ ส่งไปเปิดเผย ณ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษา ค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ได้ต่อไป

2. สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องสนองตอบต่อสิทธิของประชาชนดังกล่าว ได้แก่

2.1 สิทธิในการเข้าตรวจดูข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ภายใต้บังคับของกฎหมายดังกล่าว รวมไปถึงการตรวจดูข้อมูลข่าวสารของราชการที่เป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลของตนเองด้วย

2.2 สิทธิในการขอสำเนาข้อมูลข่าวสารของราชการ โดยกฎหมายนี้กำหนดให้ประชาชนทำ คำขอสำเนาข้อมูลข่าวสารที่ต้องการแล้วยื่นต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะได้รับข้อมูลข่าวสารในเวลาอันสมควรต่อไป

3. การเยียวยารักษาและคุ้มครองสิทธิของประชาชน

ในกรณีที่ประชาชนได้ใช้สิทธิในการเข้าตรวจดูข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานของรัฐหรือใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารตามที่ประสงค์จากหน่วยงานของรัฐแล้วประสบปัญหาต่างๆ กฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการได้กำหนดเกี่ยวกับการเยียวยารักษาและคุ้มครองสิทธิของประชาชนไว้ดังนี้

3.1 กรณีที่ประชาชนไปใช้สิทธิเข้าตรวจดูข้อมูลข่าวสารแล้วพบว่า หน่วยงานไม่มีหรือไม่ได้จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารไว้ให้เข้าตรวจดู หรือจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารไว้ไม่ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ประชาชนสามารถร้องเรียนต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

3.2 กรณีที่ประชาชนได้ใช้สิทธิยื่นคำขอข้อมูลข่าวสารเรื่องหนึ่งเรื่องใดตามที่ประชาชนต้องการ แต่หน่วยงานของรัฐดำเนินการล่าช้าหรือเพิกเฉยไม่สนใจ หรือเห็นว่าไม่ได้รับความสะดวกโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร รวมทั้งกรณีการไม่จัดหาข้อมูลให้โดยอ้างว่าเป็นการขอมากหรือขอบ่อยโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรด้วย ประชาชนสามารถร้องเรียนต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

3.3 กรณีที่ประชาชนได้ใช้สิทธิยื่นคำขอข้อมูลข่าวสารเรื่องหนึ่งเรื่องใดตามที่ประชาชนต้องการรู้ แต่หน่วยงานของรัฐแจ้งว่าไม่มีข้อมูลข่าวสารดังกล่าว หากประชาชนไม่เชื่อก็สามารถร้องเรียนเพื่อให้มีการตรวจสอบข้อมูลที่แจ้งว่าไม่มีดังกล่าว

3.4 กรณีที่ประชาชนไปใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารเรื่องหนึ่งเรื่องใด แต่หน่วยงานของรัฐได้ปฏิเสธการให้ข้อมูลข่าวสารตามคำขอ หากประชาชนไม่เห็นด้วยกับเหตุผลที่ปฏิเสธดังกล่าวก็สามารถอุทธรณ์ไปยังคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ เพื่อให้ส่งเรื่องไปที่คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเป็นผู้พิจารณาต่อไป หากคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเห็นว่าคำสั่งมีให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารดังกล่าวไม่ชอบด้วยหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดก็จะวินิจฉัยให้หน่วยงานเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามอุทธรณ์นั้น คำวินิจฉัยนี้ถือว่าเป็นที่สุดซึ่งหน่วยงานของรัฐจะต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยดังกล่าวต่อไป

แต่หากคณะกรรมการวินิจฉัยเห็นด้วยกับหน่วยงานและมีคำสั่งยกอุทธรณ์ กรณีที่ผู้อุทธรณ์ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งยกอุทธรณ์ก็มีสิทธิยื่นฟ้องหน่วยงานที่ปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อศาลปกครอง เพื่อให้มีคำสั่งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ต้องการต่อไป

4. ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียหรือถูกกระทบประโยชน์ได้เสียในข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีผู้อื่นขอใช้สิทธิตรวจดูข้อมูลข่าวสารนั้น จะทำอย่างไร

ไม่ว่ากรณีใดๆ หากผู้ใดทราบว่าการที่หน่วยงานของรัฐจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้อันกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของตนเองก็อาจยื่นคำคัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้น ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่เสียก่อน สำหรับกรณีนี้ เจ้าหน้าที่ต้องพิจารณาคำขอของผู้ขอข้อมูลและคำคัดค้านของผู้ที่มีส่วนได้เสียประกอบกันในการใช้ดุลพินิจว่าจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นหรือไม่ ถ้าเจ้าหน้าที่มีคำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้าน ผู้คัดค้านมีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านนั้น (มาตรา 17 ประกอบกับมาตรา 18) กรณีที่ยังไม่ครบกำหนดเวลาให้ใช้สิทธิอุทธรณ์ดังกล่าว เจ้าหน้าที่จะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นยังมิได้ จนกว่าจะล่วงพ้นระยะเวลาให้อุทธรณ์ เพื่อจะได้ทราบว่าผู้ยื่นอุทธรณ์ แต่หากมีการยื่นอุทธรณ์ก็ยังเปิดเผยไม่ได้จนกว่าจะได้รับแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร (มาตรา 17 วรรคสาม)ว่าให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นหรือไม่อย่างไร ก็ดำเนินการตามคำวินิจฉัยต่อไป

5. สิทธิในการขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารของราชการ ประชาชนผู้ขอจำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในข้อมูลข่าวสารนั้นด้วยหรือไม่

มาตรา 9 วรรคสาม แห่ง พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการฯ กำหนดไว้ว่า “บุคคลไม่ว่าจะมีส่วนได้เสียหรือไม่ก็ตามย่อมมีสิทธิเข้าตรวจดู ขอสำเนาหรือขอสำเนาที่มีคำรับรองถูกต้องของข้อมูลข่าวสารของราชการนั้นได้” สิทธิรับรู้หรือเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย และสิทธินี้เป็นของคนไทยโดยเฉพาะ สำหรับคนต่างด้าวหากมีก็จะอยู่ในเรื่องการปกป้องสิทธิของตนเท่านั้น โดยมาตรา 9 วรรคสี่ กำหนดไว้ว่า คนต่างด้าวจะมีสิทธิแค่ไหนเพียงไรให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่คนต่างด้าวนั้นหมายถึงคนที่ไม่ใช่สัญชาติไทยและไม่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย โดยไม่รวมถึงผู้ไม่มีสัญชาติไทยแต่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย (มาตรา 4 นิยามคำว่า “คนต่างด้าว”) เพราะกรณีผู้ไม่มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทยแล้วที่ย่อมสมควรมีสิทธิอย่างคนไทยในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการได้

6. ประชาชนจะใช้สิทธิร้องเรียนหน่วยงานของรัฐได้ในกรณีใดบ้าง

ประชาชนสามารถใช้สิทธิร้องเรียนได้ เมื่อเห็นว่าหน่วยงานของรัฐมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในกรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กรณีไม่นำข้อมูลข่าวสารลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา 7
2. กรณีไม่จัดข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ ตามมาตรา 9
3. กรณีไม่จัดหาข้อมูลข่าวสารให้แก่ผู้ใช้สิทธิขอหรือขอสำเนา ตามมาตรา 11
4. กรณีไม่ให้คำแนะนำ หรือให้คำแนะนำล่าช้า หรือไม่ส่งคำขอให้หน่วยงานผู้จัดทำข้อมูลข่าวสารพิจารณา ตามมาตรา 12
5. กรณีไม่แจ้งผู้มีประโยชน์ได้เสียเสนอคำคัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ ตามมาตรา 17
6. กรณีไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการจัดระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ตามมาตรา 23
7. กรณีไม่คุ้มครองหรือเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล โดยปราศจากความยินยอมเป็นหนังสือจากเจ้าของข้อมูล ตามมาตรา 24
8. กรณีกระทบกระเทือนสิทธิของเจ้าของข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล โดยฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามมาตรา 25 (ยกเว้นเป็นกรณีตามมาตรา 25 วรรคสี่)
9. กรณีไม่ส่งมอบเอกสารประวัติศาสตร์ให้กับหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เพื่อคัดเลือกไว้ให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้า ตามมาตรา 26
10. กรณีหน่วยงานของรัฐปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า หรือไม่ให้บริการข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งกรณีประชาชนเห็นว่าไม่ได้รับความสะดวกในการใช้สิทธิรับรู้โดยไม่มีเหตุอันสมควรด้วย ตามมาตรา 13
11. กรณีหน่วยงานของรัฐเห็นว่ามีการใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารมากหรือบ่อยโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ตามมาตรา 11
12. กรณีหน่วยงานของรัฐปฏิเสธว่าไม่มีข้อมูลข่าวสารตามที่ร้องขอและผู้ร้องขอไม่เชื่อว่าเป็นความจริง (มาตรา 33)

7. การใช้สิทธิร้องเรียนของประชาชน

ประชาชนมีสิทธิยื่นคำร้องเรียนต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

กฎหมายไม่ได้ระบุว่าจะให้ร้องเรียนด้วยวิธีใด ประชาชนอาจไปร้องเรียนด้วยตนเอง ณ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ โดยจัดทำหนังสือร้องเรียนเพื่อเป็นหลักฐานไว้ หรือส่งทางไปรษณีย์ถึงประธานกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ หรือร้องเรียนด้วยวิธีการอื่นที่ปรากฏหลักฐานต่อไป

การเขียนคำขอข้อมูลข่าวสารของราชการ

ประชาชนจะใช้สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการได้โดยต้องยื่นคำขอ แต่กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าคำขอนั้นต้องเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างไรก็ตาม การเขียนคำขอก็เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด และทำให้มีหลักฐานชัดเจนทั้งผู้ขอและส่วนราชการ ในกรณีที่ต้องการเขียนคำขอ ควรเขียนให้ถูกต้องครบถ้วนในรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ขอข้อมูล และรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่ขอให้ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น การขอดูเอกสารสัญญาขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรระบุ ว่า สัญญาเรื่องอะไร ทำสัญญาเมื่อวันที่เท่าใด หรือการขอรายงานการประชุม อบต. ควรเขียนให้ชัดเจนว่าเป็นรายงานการประชุมเกี่ยวกับเรื่องอะไร หรือเป็นการประชุมของกรรมการชุดใด และเป็นการประชุมครั้งที่เท่าใด เป็นต้น

วิธีเขียนคำขอข้อมูลข่าวสาร

1. รายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้ขอข้อมูล มีดังนี้
 - ชื่อ ที่อยู่ สถานที่ติดต่อได้สะดวก และหมายเลขโทรศัพท์
 - วันที่ยื่นคำขอ
2. รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่ขอ มีดังนี้
 - ขอกเอกสารหรือแฟ้ม หากไม่ทราบให้ระบุชื่อ รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลพอเข้าใจได้

คำแนะนำ : คำร้องเรียนหรือคำอุทธรณ์ควรจัดทำเป็นหนังสือ เพื่อประโยชน์ของผู้ร้องเรียน

- ระบุวิธีการที่ต้องการได้ข้อมูล เช่น ต้องการดู ต้องการสำเนา ต้องการสำเนาที่มีการรับรองความถูกต้อง เป็นต้น

3. ระบุเหตุผลที่ขอข้อมูล (กฎหมายมิได้กำหนดว่าผู้ขอข้อมูลต้องแสดงเหตุผลประกอบการขอข้อมูลข่าวสาร แต่หากผู้ขอระบุเหตุผลไว้ในคำขอก็จะเป็นประโยชน์ในกรณีที่เจ้าหน้าที่จะได้นำไปใช้ประกอบการใช้ดุลยพินิจในกรณีที่ต้องชี้แจงน้ำหนักเหตุผลระหว่างประโยชน์ของราชการกับประโยชน์ของเอกชนอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ขอว่าสมควรจะให้ข้อมูลแก่ผู้ขอหรือไม่)

การดำเนินการเรื่องร้องเรียน

เมื่อหน่วยงานของรัฐฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 (มาตรา 13 และมาตรา 33) ประชาชนมีสิทธิยื่นคำร้องเรียนต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ โดยมีขั้นตอนและวิธีการร้องเรียน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการร้องเรียน

1) พิจารณาว่าพฤติการณ์หรือการปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐมีลักษณะตามกรณีต่าง ๆ ในข้อ 7

2) ยื่นหนังสือร้องเรียนด้วยตนเอง หรือมอบฉันทะให้ผู้อื่นมายื่นแทนต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการได้ทันที โดยยื่นที่สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือจะส่งหนังสือร้องเรียนทางไปรษณีย์ก็ได้ (การจำหน่ายของจดหมายดูตามตัวอย่าง)

3) รอฟังผลการพิจารณาของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

2. ข้อความที่ควรระบุในหนังสือร้องเรียน

1) รายละเอียดข้อมูลที่เกี่ยวกับผู้ร้องเรียน ประกอบด้วย

- ชื่อ - นามสกุล ที่อยู่หรือสถานที่ติดต่อโดยสะดวก และหมายเลขโทรศัพท์
- วันที่ที่ยื่นคำร้องเรียน

2) รายละเอียดเกี่ยวกับหน่วยงานและการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย

- ชื่อหน่วยงาน

- ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เป็นการปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

3) เอกสารประกอบอื่น ๆ (ถ้ามี)

หากมีเอกสารประกอบอื่น ๆ เช่น คำร้องขอข้อมูลข่าวสาร หรือหนังสือแจ้งการปฏิเสธการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งหากผู้ร้องจะแนบไปด้วยก็จะเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการ ซึ่งจะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเรื่องร้องเรียนนั้นๆ ต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการเขียนหนังสือร้องเรียน

1) ควรใช้ถ้อยคำสุภาพ

2) ระบุข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ของหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน

3) พยายามหลีกเลี่ยงการร้องเรียนที่ใช้ถ้อยคำเสียสติ ดูหมิ่น หรือพาดพิงไปถึงบุคคลอื่นของสำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ อาคารสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ชั้น 2) ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ 10300 หรือโทรศัพท์ 0 2282 1366 โทรสาร 0 2281 8543 0 2282 8994

8. การใช้สิทธิอุทธรณ์ของประชาชน

การอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนจะสามารถอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการได้ 3 กรณี คือ

1) กรณีหน่วยงานของรัฐมีคำสั่งให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามที่ได้มีคำขอ

2) กรณีหน่วยงานของรัฐปฏิเสธไม่รับฟังคำคัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ซึ่งบุคคลผู้คัดค้านทราบว่าตนมีประโยชน์ได้เสีย และได้เสนอคำคัดค้านพร้อมเหตุผลประกอบเพื่อให้หน่วยงานของรัฐไม่เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวแล้ว แต่หน่วยงานไม่เห็นด้วยและมีคำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านแล้ว

3) กรณีหน่วยงานของรัฐไม่ยินยอมแก้ไขข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลตามคำขอ เมื่อบุคคลใดเห็นว่าข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน ซึ่งหน่วยงานของรัฐจัดเก็บไว้ไม่ถูกต้องตามที่จริง และได้ยื่นคำขอเป็นหนังสือให้หน่วยงานของรัฐเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ถูกต้อง

ทั้ง 3 กรณีดังกล่าว ประชาชนมีสิทธิยื่นหนังสืออุทธรณ์ต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการเพื่อพิจารณาส่งคำอุทธรณ์ให้คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร พิจารณาวินิจฉัยต่อไป

9. วิธีการใช้สิทธิอุทธรณ์ของประชาชน

ประชาชนมีสิทธิยื่นคำอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ เพื่อพิจารณาส่งเรื่องให้คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารนั้น ดำเนินการพิจารณาวินิจฉัย โดยมีขั้นตอนและวิธีการอุทธรณ์ ดังนี้

1. ขั้นตอนการอุทธรณ์

1) พิจารณาว่าหน่วยงานของรัฐได้กระทำหรือปฏิบัติตามกรณีดังกล่าวตามข้อ 8 แล้วหรือไม่

2) ยื่นหนังสืออุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโดยผ่านคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ หรือส่งหนังสืออุทธรณ์ทางไปรษณีย์ที่สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ชั้น 2) ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 0 2281 8559 โทรสาร 0 2281 8543 หรือ 0 2282 8994

3) รอฟังผลการพิจารณาของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภายในเวลา 60 วัน

2. ข้อความที่ควรระบุในหนังสืออุทธรณ์

- 1) รายละเอียดเกี่ยวกับผู้อุทธรณ์ ได้แก่
 - ชื่อ- นามสกุล ที่อยู่ หรือสถานที่ติดต่อโดยสะดวก และหมายเลขโทรศัพท์
 - วันที่ยื่นคำอุทธรณ์
- 2) รายละเอียดเกี่ยวกับหน่วยงาน และการกระทำที่เป็นเหตุให้ท่านยื่นคำอุทธรณ์ ได้แก่
 - ชื่อหน่วยงาน
 - ข้อเท็จจริง หรือพฤติการณ์และการกระทำ หรือคำสั่งที่เป็นมูลเหตุให้ท่านยื่นคำ

อุทธรณ์ โดยระบุให้ชัดเจนว่าเป็นกรณีไม่เปิดเผยข้อมูลที่ท่านขอ หรือไม่รับฟังคำคัดค้านของท่าน หรือไม่ยอมแก้ไขหรือลบข้อมูลที่ท่านขอให้แก้ไข

- รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นเหตุให้ท่านอุทธรณ์ โดยควรระบุให้ละเอียดชัดเจน และเข้าใจได้ว่าข้อมูลที่ท่านขอ หรือข้อมูลที่ท่านคัดค้านในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย หรือข้อมูลที่ท่านต้องการให้แก้ไขหรือลบ เป็นเรื่องอะไร โดยระบุให้ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ และควรระบุชื่อและประเภท ตลอดจนหมายเลขและวันที่ที่กำหนดในเอกสารไว้ด้วย (ถ้ามี)

3) เอกสารประกอบ (ถ้ามี)

หากผู้อุทธรณ์มีเอกสารประกอบ เช่น สำเนาคำร้องขอข้อมูลข่าวสาร และหรือหนังสือแจ้งคำสั่งของหน่วยงานที่สั่งไม่เปิดเผย หรือคำสั่งไม่รับฟังคำคัดค้านของท่าน หรือคำสั่งไม่แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลที่ท่านต้องการให้แก้ไข ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) หากจะแนบไปกับอุทธรณ์ก็เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ และคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะได้นำไปใช้ประกอบการวินิจฉัยอุทธรณ์ต่อไปได้

10. ตัวอย่างการเขียนหนังสือเพื่อการใช้สิทธิของประชาชน

ชื่อ-ที่อยู่ของผู้ร้อง
เรียน ประธานกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ 10300

ตัวอย่างการจำหน่ายของจดหมายถึงคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

เขียนที่.....
วันที่.....
เรื่อง ขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารของราชการ
เรียน .หน่วยงานที่เป็นเจ้าของข้อมูล (เช่น อธิบดีกรม.....)
ข้าพเจ้า.....ตำแหน่ง/อาชีพ (เช่น ราษฎร หมู่ ...) อยู่บ้านเลขที่.....
.....โทรศัพท์.....
มีความประสงค์ขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารดังต่อไปนี้

(ต่อ)

1...บันทึกผลการตรวจสภาพน้ำ-อากาศของโรงงาน....ประจำเดือน....(ข้อมูลที่ต้องการ)

2...รายงานของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับ....(ข้อมูลที่ต้องการ)

ฯลฯ

เหตุผลหรือการนำข้อมูลข่าวสารดังกล่าวไปใช้ เพื่อ(อาจแจ้งก็ได้) การตรวจสอบ....หรือ....
เพื่อโปรดดำเนินการ

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ).....

(ชื่อบรรจง)

ตัวอย่างการเขียนคำขอข้อมูลข่าวสารของราชการ

เขียนที่.....

วันที่.....

เรื่อง ร้องเรียนกรม.....(หน่วยงานของรัฐ)

เรียน ประธานกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาคำขอข้อมูลข่าวสารฉบับลงวันที่.....

ข้าพเจ้า.....ตำแหน่ง/อาชีพ (เช่น ราษฎร หมู่ ...) อยู่บ้านเลขที่.....

.....โทรศัพท์..... มีความประสงค์ขอร้องเรียนกรม.....ว่า ไม่ปฏิบัติตาม
พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.240 กล่าวคือ ข้าพเจ้าได้มีคำขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารเกี่ยว
กับ.....รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วย แต่ไม่ได้รับการดำเนินการตามคำขอแต่อย่างใด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดดำเนินการเรื่องร้องเรียนนี้ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ).....

(ชื่อบรรจง)

ตัวอย่างการเขียนหนังสือร้องเรียน

เขียนที่.....

วันที่.....

เรื่อง ขอให้ตรวจสอบข้อมูลข่าวสารของกรม.....(หน่วยงานของรัฐ)

เรียน ประธานกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. สำเนาคำขอข้อมูลข่าวสารฉบับลงวันที่.....

2. สำเนาแจ้งผลดำเนินการว่าไม่มีข้อมูลตามคำขอ ของกรม...(หน่วยงานของรัฐ)

ข้าพเจ้า.....ตำแหน่ง/อาชีพ (เช่น ราษฎร หมู่ ...) อยู่บ้านเลขที่.....

.....โทรศัพท์..... มีความประสงค์ขอร้องเรียน ตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของ
ราชการ พ.ศ.2540 กล่าวคือ ข้าพเจ้าได้มีคำขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ.....(สิ่งที่ส่งมาด้วย 1)

(ต่อ)

แต่ได้รับแจ้งว่า กรม.....ไม่มีข้อมูลข่าวสารตามคำขอแต่อย่างใด (สิ่งที่ส่งมาด้วย 2) แต่ข้าพเจ้าไม่เชื่อ และประสงค์ให้คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่แจ้งว่าไม่มีดังกล่าว โดยข้าพเจ้ามีหลักฐานหรือข้อเท็จจริง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบด้วยคือ..... (หากมี)

จึงเรียนมาเพื่อโปรดดำเนินการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารตามร้องเรียนนี้ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ).....

(ชื่อบรรจง)

ตัวอย่างการเขียนหนังสือร้องเรียน เพื่อการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่แจ้งว่าไม่มี

เขียนที่.....

วันที่.....

เรื่อง อุทธรณ์คำสั่งปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกรม.....(หน่วยงานของรัฐ)

เรียน ประธานกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. สำเนาคำขอข้อมูลข่าวสารฉบับลงวันที่.....

2. สำเนาหนังสือปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกรม...(หน่วยงานของรัฐ)

ข้าพเจ้า.....ตำแหน่ง/อาชีพ (เช่น ราษฎร หมู่ ...) อยู่บ้านเลขที่.....

.....โทรศัพท์..... มีความประสงค์ขออุทธรณ์ เพื่อให้คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารมีคำสั่งเปิดเผยข้อมูลตามอุทธรณ์นี้ กล่าวคือ ข้าพเจ้าได้มีคำขอสำเนาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ.....(สิ่งที่ส่งมาด้วย 1) แต่กรม.....แจ้งปฏิเสธการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามคำขอ (สิ่งที่ส่งมาด้วย 2) แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย เนื่องจาก...(เหตุผลและความจำเป็นที่จะใช้ข้อมูลข่าวสารดังกล่าว)..

จึงเรียนมาเพื่อโปรดดำเนินการ

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ).....

(ชื่อบรรจง)

ตัวอย่างการเขียนหนังสืออุทธรณ์

11. ข้อยกเว้นและกระบวนการคุ้มครองสิทธิของประชาชน

11.1 มีข้อมูลข่าวสารของราชการลักษณะใดบ้างที่หน่วยงานของรัฐสามารถใช้ดุลยพินิจปฏิเสธคำขอข้อมูลข่าวสารนั้นได้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 กำหนดให้สิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารโดยการเปิดเผยเป็นหลัก ส่วนการไม่เปิดเผยจะเป็นเพียงข้อยกเว้น และปกปิดได้เท่าที่จำเป็น โดยกฎหมายจำกัดไว้ ดังนี้

ข้อยกเว้นที่ 1 ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ เป้าหมายหลักของการรวมตัวเป็นรัฐคือ ความมั่นคงของประเทศเพราะเป็นหลักประกันพื้นฐานในการอำนวยให้ชีวิตประชาชนดำเนินไปในสังคมได้อย่างสงบสุข หากความมั่นคงในที่นี้มีความหมายกว้างรวมถึงความมั่นคงในทุก ๆ ด้าน ได้แก่ การปกครองภายในประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การทหาร เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา วิทยาการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ แม้ความหมายของความมั่นคงจะกว้างแต่ความสำคัญอยู่ที่น้ำหนักของเรื่องว่าสำคัญถึงระดับกระทบถึงความเป็นอยู่ของประเทศจริงหรือไม่

ข้อยกเว้นที่ 2 ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายเป็นมาตรการที่รัฐจัดให้มีเพื่อบังคับให้เกิดผลตามความต้องการของสังคม และกฎหมายต่างๆ จะบังเกิดผลได้ต่อเมื่อมีกลไกบังคับให้เกิดผล กฎหมายส่วนใหญ่จะมีกลไกบังคับโดยเจ้าหน้าที่ ดังนั้น ข้อมูลข่าวสารใด หากทำให้ “การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพหรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์” แล้ว กฎหมายก็ให้เจ้าหน้าที่อาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ เพราะย่อมเป็นการขัดต่อความมุ่งหมายของสังคม สำหรับแง่มุมที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่เกิดผลนั้น กฎหมายมิได้จำกัดว่าต้องเป็นเรื่องประเภทใดอาจเกี่ยวกับการฟ้องคดีการป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารก็ได้

ข้อยกเว้นที่ 3 ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับความเห็นหรือคำแนะนำในการดำเนินการภายใน ในการทำงานของหน่วยงานของรัฐมักมีเจ้าหน้าที่เสนอความเห็นกันหลายชั้นในระหว่างนั้นก็ยังไม่เกิดข้อยุติ เรื่องที่กำลังดำเนินการอาจมีข้อเสนออย่างหนึ่ง แต่ในชั้นที่สุดอาจจบลงเป็นอีกอย่างหนึ่งก็ได้ ดังนั้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีอิสระในการเสนอความเห็นได้เต็มที่โดยไม่ถูกรบกวนก่อนมีผลยุติ กฎหมายจึงให้เจ้าหน้าที่อาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอันเป็นความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานได้ (เว้นแต่เป็นเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เช่น ในการพิจารณาออกคำสั่งทางปกครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 หรือการจัดทำประชาพิจารณ์ เป็นต้น) และแม้จะล่วงพ้นจนเกิดข้อยุติและจะยังคงคำสั่งมิให้เปิดเผยต่อไปก็ได้ อย่างไรก็ตามถ้าหน่วยงานของรัฐเห็นว่า มีใช้เรื่องสำคัญที่จะกระทบผลสำเร็จในการทำงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐจะสั่งให้เปิดเผยเมื่อเกิดผลยุติแล้วก็ได้ อนึ่ง กรณีที่จะไม่เปิดเผยนี้ต้องเป็นส่วนของความเห็นเท่านั้น ไม่รวมไปถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ใช้เป็นข้อเท็จจริงในการพิจารณา

ข้อยกเว้นที่ 4 ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของบุคคล รัฐมีหน้าที่ดูแลความปลอดภัยของสมาชิกในสังคม ข้อมูลข่าวสารใดหากจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคล เจ้าหน้าที่ของรัฐ อาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ ทั้งนี้ จะต้องมีการชั่งน้ำหนักของประโยชน์ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น การเปิดเผยสำนวนการสอบสวน ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ขอข้อมูล แม้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ขอข้อมูลแต่ปากการเปิดเผยจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น พยานอาจได้รับอันตรายถึงชีวิตแล้วเจ้าหน้าที่ก็อาจไม่เปิดเผยให้เลยก็ได้ หรือถ้าเห็นว่าผู้ขอข้อมูลไม่มีพฤติกรรมที่จะเป็นอันตรายต่อผู้เกี่ยวข้อง ก็อาจพิจารณาให้ทั้งหมดก็ได้ เป็นต้น

ข้อยกเว้นที่ 5 ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ข้อมูลข่าวสารของราชการอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับเอกชนคนใดคนหนึ่งก็ได้ มาตรา 15(5) แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารฯ ก็ได้วางหลักว่าข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลใดถ้าเจ้าหน้าที่เห็นว่า การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นจะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร เจ้าหน้าที่อาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยก็ได้ อนึ่ง มาตรา 15(5) นี้ได้กล่าวถึง “รายงานการแพทย์” ด้วย ซึ่งโดยแท้จริงแล้วก็เป็นการขยายความเพราะรายงานการแพทย์เป็น “ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล” อย่างหนึ่งตามคำนิยามในมาตรา 4

ข้อยกเว้นที่ 6 ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับกรณีกฎหมายหรือบุคคลเจ้าของข้อมูลกำหนดมิให้เปิดเผย ถ้ากฎหมายใดห้ามเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหมด ก็ย่อมต้องบังคับตามกฎหมายนั้น เช่น การเปิดเผย

ว่ามีสิทธิต่อสาธารณชนเป็นสิทธิแต่ผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ (มาตรา 15(2) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537) การห้ามเจ้าหน้าที่เปิดเผยรายละเอียดในการขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ก่อนที่อธิบดีจะสั่งให้ประกาศโฆษณาคำขอ นั้นได้ (มาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522) ส่วนข้อมูลข่าวสารที่เอกชนผู้ให้มาไม่ประสงค์ให้เปิดเผยย่อมเป็นไปตามข้อเท็จจริง ขณะที่ได้ให้ข้อมูลข่าวสารมาว่าได้แสดงความประสงค์ไว้เช่นใด ซึ่งอาจเป็นกรณีโดยแจ้งชัดหรือโดยปริยายก็ได้ การที่กฎหมายให้หน่วยงานของรัฐปกปิดในกรณีเช่นนี้ได้ก็เพื่อให้ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องหากหน่วยงานของรัฐไม่รักษาความไว้วางใจที่ให้ข้อมูลข่าวสารมาและกลับไปเปิดเผยเสียต่อไป เอกชนจะไม่เชื่อถือให้ข้อมูลข่าวสารใดๆ แก่หน่วยงานของรัฐอีก

11.2 ถ้าหน่วยงานปฏิเสธหรือมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามที่ร้องขอ ประชาชนจะมีสิทธิหรือได้รับการเยียวยาอย่างไรบ้าง

กรณีที่ประชาชนไปใช้สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยการยื่นคำขอและหน่วยงานของรัฐปฏิเสธไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนผู้ขอทราบ ประชาชนมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารทันทีที่หน่วยงานได้มีคำสั่งปฏิเสธ สิทธิดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อภายหลังจากหน่วยงานของรัฐมีคำสั่งปฏิเสธแล้ว และกฎหมายกำหนดให้ต้องใช้สิทธิอุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ทราบคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้น แต่ถ้าหน่วยงานไม่แจ้งสิทธิดังกล่าวให้ทราบ ระยะเวลาอุทธรณ์จะขยายเป็น 1 ปี และเมื่อได้มีการยื่นคำอุทธรณ์แล้ว เรื่องอุทธรณ์ของท่านจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นองค์การตามกฎหมายที่มีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด โดยคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารถือเป็นที่สุด

11.3 ใครเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคำร้องเรียนของประชาชน และมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร

ผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัย กรณีเรื่องร้องเรียน คือ คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (กขร) โดยมีขั้นตอนแสดงได้ ดังนี้

กระบวนการขั้นตอนเรื่องร้องเรียน

1. ประชาชนพบว่า มีกรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่ปฏิบัติตามกฎหมายข้อมูลข่าวสารฯ
2. ยื่นคำร้องเรียนต่อ กขร.
3. กขร. มอบหมายให้อนุกรรมการฯ หรือ สขร. ตรวจสอบข้อเท็จจริง และให้คำแนะนำหน่วยงานปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายข้อมูลข่าวสาร
4. หน่วยงานพิจารณาดำเนินการและแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องเรียนทราบ พร้อมรายงาน กขร. ทราบ
5. ผู้ร้องเรียนพอใจเป็นอันยุติเรื่อง
6. ผู้ร้องเรียนไม่พอใจขอให้คณะกรรมการฯ พิจารณาวินิจฉัยต่อไป
7. กขร. พิจารณาวินิจฉัยและแจ้งให้หน่วยงานปฏิบัติตามคำวินิจฉัย
8. กขร. ติดตามผลว่า มีการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยแล้วหรือไม่ หากมีการปฏิบัติแล้วเป็นอันยุติ หากไม่ปฏิบัติจะใช้มาตรการเร่งรัด และรายงานผู้บังคับบัญชาต้นสังกัดดำเนินการพิจารณา เพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายต่อไป

11.4 ผู้มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยคำอุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานของรัฐ และมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร

ผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัย กรณีเรื่องอุทธรณ์ตามกฎหมายข้อมูลข่าวสาร คือ คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร (กวด) โดยมีขั้นตอนแสดงได้ ดังนี้

1. ประชาชนพบว่า มีกรณีที่ต้องอุทธรณ์ตามกฎหมายข้อมูลข่าวสารฯ
2. ยื่นคำอุทธรณ์ต่อ กขร.

3. กขร. พิจารณาส่งเรื่องให้ กวฉ.
4. กวฉ. พิจารณาวินิจฉัยโดยรับฟังข้อเท็จจริงคู่กรณีทั้งสองฝ่าย
5. มีคำวินิจฉัยเปิดเผยหรือไม่เปิดเผย กฎหมายถือเป็นที่สุด
6. กขร. มีหนังสือแจ้งให้หน่วยงานถือปฏิบัติตามคำวินิจฉัย และสอดส่อง ติดตามผลการปฏิบัติ

ปฏิบัติ

11.5 ข้อมูลข่าวสารของราชการที่เปิดเผยได้นั้น ประชาชนจะขอสำเนาและให้มีการรับรองสำเนาถูกต้องได้หรือไม่ และต้องเสียค่าธรรมเนียมหรือไม่

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 กำหนดให้การขอสำเนาและขอให้รับรองสำเนาถูกต้องเป็นสิทธิประการหนึ่ง ดังนั้น เมื่อประชาชนได้ใช้สิทธิขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 9 หรือใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 11 แล้ว กฎหมายยังกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิขอสำเนาและขอสำเนาที่มีคำรับรองถูกต้องได้ด้วย โดยหน่วยงานของรัฐอาจวางหลักเกณฑ์เรียกค่าธรรมเนียมได้ เพราะการได้สำเนาเป็นประโยชน์เฉพาะตัวของประชาชนแต่ละคน อย่างไรก็ตาม การเรียกค่าธรรมเนียมของหน่วยงานหากเรียกเก็บในอัตราที่สูงกว่าอัตราที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกำหนดไว้แล้ว ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการก่อนและต้องคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยประกอบกันด้วย

11.6 ข้อมูลข่าวสารที่ต้องจัดเตรียมไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีคำขอมืออะไรบ้าง และหน่วยงานของรัฐมีหลักการเกี่ยวกับการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารดังกล่าวนี้ได้อย่างไร

ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐต้องจัดไว้ให้ประชาชนตรวจดูได้นั้น เป็นข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 9 ซึ่งเป็นข้อมูลข่าวสารที่มีความสำคัญรองลงมาจากประเภทที่ต้องจัดพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาตามมาตรา 7 ซึ่งประชาชนควรได้รู้ กฎหมายจึงมีการวางระบบเอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้โดยสะดวก

12. ประเภทของข้อมูลข่าวสารที่ต้องจัดไว้ให้ประชาชนตรวจดู

1. ข้อมูลข่าวสารที่เป็นผลการพิจารณาที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน

ผลการพิจารณา (คำวินิจฉัยหรือคำสั่ง) เป็นการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย จึงเป็นสิ่งที่ประชาชนควรรู้เพื่อจะได้ทราบว่าการกระทำของตนจะมีผลเช่นเดียวกับการพิจารณาที่เคยมีมาแล้วหรือไม่ เพราะผลการพิจารณาในอดีตอาจเป็นบรรทัดฐานที่จะนำมาใช้อีกได้ มาตรา 9 (1) จึงกำหนดให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐแห่งนั้น ให้ประชาชนได้ตรวจดู โดยให้รวมความเห็นแย้งและคำสั่งที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อให้รู้ว่าผลการพิจารณานั้นมีผลหนักแน่นเพียงใด และในที่สุดได้ถือปฏิบัติเช่นใด

2. ข้อมูลข่าวสารที่เป็นนโยบาย การตีความแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐ

เป็นสิ่งที่ประชาชนควรได้รู้เพราะจะเกิดเป็นผลปฏิบัติจริงๆ ในปัจจุบันทำนองเดียวกับสิ่งที่กล่าวมาในข้อ 1 ดังนั้น นโยบายที่กำหนดไว้หรือการตีความการใช้กฎหมายใดๆ แม้ไม่เข้าข่ายเป็นกฎที่ต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาตามมาตรา 7 (4) แต่อาจมีผลต่อเอกชนในปัจจุบันก็ต้องนำมาจัดไว้ให้ประชาชนตรวจดูได้

3. ข้อมูลข่าวสารที่เป็นแผนงานโครงการ และงบประมาณ เอกสารงบประมาณ ที่ผ่านมาไม่เปิดเผยทั่วไป ทำให้เป็นประโยชน์ต่อผู้รับเหมาเพียงบางราย อนึ่ง เอกสารงบประมาณเกี่ยวกับแผนงานและโครงการนี้เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินงานในปีนั้นๆ มาตรา 9 (3) จึงกำหนดให้หน่วยงานของรัฐจัดแผนงาน โครงการและงบประมาณของปีที่กำลังดำเนินการอยู่ของหน่วยงานของรัฐแห่งนั้นให้ประชาชนสามารถตรวจดูได้

4. คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงาน

เป็นข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐใช้อยู่ในปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางหรือคำสั่งเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ซึ่งแน่นอนว่าหากมีกรณีใดเกิดขึ้นเจ้าหน้าที่ของรัฐจะ

ปฏิบัติตามคู่มือนั้น ดังนั้น มาตรา 9 (4) จึงบังคับให้จัดคู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานให้ประชาชนได้ตรวจดูด้วย แต่ทั้งนี้เฉพาะที่เป็นคู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานที่มีผลกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของเอกชนเท่านั้น ส่วนคู่มือหรือคำสั่งใดหากเปิดเผยออกไปจะกระทบถึงผลสำเร็จในการบังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานของรัฐอาจไม่เปิดเผยก็ได้

5. **สิ่งพิมพ์ที่อ้างอิงถึงในราชกิจจานุเบกษา ตามมาตรา 7 วรรคสอง** ข้อมูลข่าวสารที่แพร่หลายเป็นสิ่งพิมพ์แล้วไม่ต้องนำลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาอีก เพื่อลดความซ้ำซ้อนสิ้นเปลือง แต่ถึงกระนั้นมาตรา 9 (5) ก็บังคับให้ต้องจัดให้มีสิ่งพิมพ์นั้นไว้ให้ประชาชนตรวจดูได้เพื่อป้องกันปัญหาในกรณีจัดหาภายหลังไม่สะดวก

6. **สัญญาสำคัญของรัฐ** สัญญาในการดำเนินงานต่างๆ ของรัฐโดยทั่วไปย่อมไม่เป็นความลับ แต่ก็ผ่านมามากไม่เปิดเผยเท่าที่ควร ทำให้ประชาชนขาดข้อมูลในการศึกษาติดตามการทำงานของรัฐบาล จนบางครั้งปรากฏว่ามีสัญญาบางกรณีที่ทำไปโดยรัฐเสียเปรียบหรือไม่สำเร็จตามที่มุ่งหมาย มาตรา 9(6) จึงกำหนดให้จัดสัญญาดังต่อไปนี้ ไว้ให้ประชาชนตรวจดูเพื่อความสะดวกในการศึกษาข้อมูล

ก สัญญาสัมปทาน ได้แก่ สัญญาที่รัฐอนุญาตให้เอกชนจัดทำบริการสาธารณะ เช่น การเดินรถประจำทาง หรือสัญญาให้เอกชนจัดทำประโยชน์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำไม้ หรือทำเหมืองแร่ ฯลฯ

ข สัญญาผูกขาดตัดตอน คือ สัญญาที่ให้สิทธิเอกชนกระทำการใดอย่างหนึ่งได้แต่เพียงผู้เดียว เช่น สัญญาให้ผลิตสุรา เป็นต้น

ค สัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ คือ กิจการที่เป็นของรัฐแต่มีการร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำ เช่น สัญญาให้บริการโทรศัพท์ เป็นต้น

7 **มติคณะรัฐมนตรี คณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมายและคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยมติคณะรัฐมนตรี** โดยที่เห็นว่ามติของคณะรัฐมนตรีและคณะกรรมการเหล่านี้มีความสำคัญในการบริหารราชการที่ประชาชนควรได้รู้ กฎหมายจึงกำหนดให้จัดข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ให้ประชาชนตรวจดู และจะต้องระบุชื่อรายงานและข้อมูลข่าวสารที่ใช้ในการพิจารณาด้วย

8 **ข้อมูลข่าวสารอื่น** คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการอาจกำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีข้อมูลข่าวสารใดๆ ให้ประชาชนตรวจดูเพิ่มเติมได้ตามมาตรา 9 (8)

13. หลักเกณฑ์และวิธีการจัดให้ประชาชนตรวจดู

การจัดให้ประชาชนได้ตรวจดู (public inspection) จะต้องทำเช่นใด มาตรา 9 กำหนดให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการกำหนด ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาตรฐานตามความมุ่งหมายของกฎหมายและสอดคล้องกับภาวะทางการเงินและความจำเป็นในการบริหารประเทศในแต่ละสมัย ซึ่งปัจจุบันได้มีประกาศคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2541 กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ดังนี้

1. **ต้องมีสถานที่เฉพาะสำหรับประชาชนสามารถใช้ตรวจดูและศึกษาได้โดยสะดวกตามสมควร** ตามกำลังบุคคลและงบประมาณ ทั้งนี้เพื่อความเป็นส่วนตัวในการตรวจดูและศึกษา

2. **ต้องจัดให้มีดัชนีที่มีรายละเอียดเพียงพอให้ประชาชนสามารถเข้าใจวิธีการค้นหาได้โดยสะดวก** กล่าวคือ มิใช่ต้องคอยสอบถามหรือขอให้เจ้าหน้าที่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันจะทำให้การตรวจดูชะงักและขาดความเป็นส่วนตัวในการศึกษา ส่วนการค้นหาจะใช้ดัชนีเป็นบัตรรายการอย่างห้องสมุดหรือระบบบริการของคอมพิวเตอร์ก็ได้

3. ข้อมูลข่าวสารที่จัดให้ตรวจดู ประชาชนต้องสามารถตรวจดูเองได้โดยสะดวก เช่น สามารถหยิบหาเองได้ เป็นต้น ในกรณีมีความจำเป็นเรื่องสถานที่อาจแยกเก็บและให้บริการ ณ สถานที่แยกกันก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงความสะดวกของประชาชนผู้ตรวจดูด้วย

4. ในกรณีหน่วยงานของรัฐเห็นว่าจำเป็นต้องมีระเบียบเพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของการเข้าใช้บริการหรือความปลอดภัยของข้อมูลข่าวสาร การกำหนดระเบียบจะต้องคำนึงถึงความสะดวกในการตรวจดูของประชาชนด้วย

5. การจัดสถานที่ให้ประชาชนเข้าตรวจดู อาจจัดให้ที่ห้องสมุดของหน่วยงานอื่น หรือสถานที่ของเอกชนที่อยู่ใกล้เคียงกับที่ตั้งหน่วยงานของรัฐนั้นก็ได้

14. การใช้สิทธิตามกฎหมายอื่น

หากได้ดำเนินการร้องเรียน และ/หรือ อุทธรณ์ตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 แล้ว หากหน่วยงานของรัฐยังไม่ปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว และเพื่อให้การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายนี้ ประชาชนสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายโดยฟ้องคดีต่อศาลปกครอง โดยมีคำขอเพื่อให้ศาลปกครองมีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามกฎหมายนี้ต่อไป นอกจากนี้ในการดำเนินการเรื่องร้องเรียน อาจมีการส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้กำกับดูแลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาลงโทษหน่วยงาน ของรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนี้ต่อไปด้วย
